

СТАНОВИЩЕ

за научната продукция и другите научни дейности на доц. доктор на науките Кирил Пламен Карталов, единствен участник в конкурса за „професор”, обявен от Института по философия и социология към Българската академия на науките по професионално направление 2.3. Философия (Философска антропология – Политиката на Ватикана през Втората световна война и нейното отношение към еврейския въпрос) за нуждите на секция „Антропологически изследвания“ на ИФС-БАН, публикуван в „Държавен вестник“ № 61 от 29 юли 2025 г.

от проф. д-р Искра Баева, преподавателка по съвременна световна история в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

1. Информация за участника в конкурса

Единственият кандидат за заемане на академичната длъжност „професор” в Института по философия и социология – БАН е доц. доктор на науките Кирил Карталов. Роден на 27 април 1982 г. в Благоевград, той завършва висшето си образование в Италия през 2007 г. в Миланския католически университет като магистър по политически науки с профил Международна политика. Това научно направление предопределя и по-нататъшния му път в науката, посветен на историята на католицизма през призмата на международната му дейност.

Дисертацията на Кирил Карталов за придобиване на научната степен „доктор“ е на тема „Дипломатическата мисия на Монсеньор Анджело Джузепе Ронкали, апостолически визитатор и делегат в България (1925-1934)“. Тя е подготвена и защитена на 16 април 2013 г. в същия университет, в който е получил висшето си образование – Миланския католически университет. Хабилитира се като „доцент“ през 2016 г. в Института за изследване на обществата и знанието – БАН. На 25 септември 2024 г. доц. д-р Кирил Карталов защитава докторска работа на тема „Цветята на нациите: същност, история и значение на пилигримството“ в Института по философия и социология – БАН, като получава научната степен „доктор на науките“.

2. Научно-изследователски постижения

Най-важният критерий за присъждане на академичната длъжност „професор“ е качеството на научната продукция на кандидата. Доц. доктор на науките Кирил Карталов има внушителен брой публикации – две монографии, издадени в чужбина, шест в България (някои от които са превод на издадените в чужбина), 17 статии и студии, както и статии в речници.

В настоящия конкурс доц. Карталов участва с монографията „Звукът на мълчанието. Пий XII и еврейският въпрос в светлината на Ватиканските архиви“ (Изток-Запад, 2025). С внушителната си по обем книга от 560 страници доц. Карталов се включва в един дългогодишен спор: как да бъде оценена позицията на Ватикана под управлението на папа Пий XII в годините на Втората световна война, най-вече отношението към унищожаването на европейските евреи. Авторът е формулирал целта на научния си труд именно така: „*да обясни позицията на Светия престол в лицето на папа Пий XII по отношение на еврейския въпрос по време на Втората световна война*“ (с. 42). Както личи и от заглавието на монографията, доц. Карталов е развил своята гледна точка на основата на разсекретените архиви на Ватикана от този период, което му е дало възможност да влезе в полемика с изводите на други автори, изследвали този проблем.

Монографията е структурирана в предговор, три глави, епилог и библиография, като е подчинена на проблемния подход: отношението на Светия престол към войните, различните идеологии и репресиите, чието най-ярко олицетворение през Втората световна война е опитът за унищожаване на европейското еврейство, наречен Холокост или Шоа. Изворовата и историографската основа на монографията е впечатляваща, а най-голямо значение за тезата на доц. Карталов имат разсекретените през последните години документи от Ватиканския архив за понтификата на папа Пий XII. Общият брой на използваните архивни документи от различни, главно италиански, архиви достига 260. Библиографията, ограничена по малко странен начин – само до публикациите след смъртта на папа Пий XII през 1958 г., наброява 345 позиции на италиански, немски, английски, френски, италиански, португалски език. Все пак прави впечатление липсата на публикации на български, включително и на автора на монографията. Тази липса може да се обясни както с това, че българската историография не се е занимавала с този проблем (така е формулиран и един от приносите на книгата), но ми се струва, че би могла да бъде цитирана поне литературата

за българските евреи през войната, както и за репресиите срещу католическите свещеници в България в началото на 50-те години.

Още постановката на тезата показва полемичната нагласа на автора, но и задълбоченото познаване на историята на Католическата църква не само през XX в., а и в предишните епохи, както и еволюцията на католицизма, осъществена под натиска на модерността и най-разрушителните ѝ проявления – двете световни войни. Задълбочените познания на доц. Карталов, включително и в сферата на богословието, се дължат на неговото образование, но и на многобройните му предходни изследвания.

В първата част на книгата си доц. Карталов е представил пътя на Еудженио Пачели до избора му за папа Пий XII, като е поставил ударението върху папската дипломация, един от чиито най-ярки представители е Еудженио Пачели. Следва най-важната част, в която пространно са представени позициите, действията и бездействията на папската институция по време на Втората световна война, как се стига до позицията на Ватикана за „равноотдалеченост“ и „безпристрастност“ в конфликта, каква е ролята на християнския антиюдаизъм за развихрилия се в този период антисемитизъм и как това предопределя трагедията на европейските евреи. Последната част авторът е посветил на следвоенното разследване на „мълчанието“ на папата за нацистките репресии, обясненията за което е потърсил в променящите се идеологически, религиозни и геополитически обстоятелства в хода на ожесточените военни действия в Европа.

Силно впечатление в монографията прави дълбочината, с която са разработени проблемите, търсенето на различните обяснения за дилемите пред Ватикана, способността на автора да поставя събитията от Втората световна война в контекста на по-широката историческата епоха, да проследява еволюцията на католическите догми, сблъскали се с предизвикателствата на Просвещението и инспирираните от него революции. Подробно и аналитично са представени позициите не само на папа Пий XII и на неговия предшественик Пий XI (1922-1939 г.), но и на папа Бенедикт XV (1914-1922 г.), на когото се налага да се справя с подобни предизвикателства в годините на Първата световна война.

По основния въпрос: как да се оцени „мълчанието“ за Холокоста, доц. Карталов като истински историк-изследовател е представил различни обяснения, без да се опитва да оправдае или осъди папа Пий XII, а да обясни неговите мотиви с по-високите цели и задачи на Католическата църква. Папата предпочита да не заема публична позиция, за да не

навреди както на преследваните, така и на църквата, която трябва да запази позициите си на морален стожер и арбитър. Според доц. Карталов става дума за сблъсък между моралния императив на християнското противопоставяне на злото, от една страна, и политическата необходимост да се запази глобалната роля на католическата църква, от друга. Това противоречие не е ново, то се проявява и през Първата световна война, но за разлика от тогава по време на понтификата на папа Пий XII предизвикателството е много по-сложно, тъй като в случая с евреите (а и не само с тях) става дума не просто за репресии, а за унищожаване, а от геополитическа гледна точка за появата на атеистичния Съветски съюз плаши папата повече, отколкото нацистка Германия, възприемана често като по-малкото зло.

Темата, която разработва доц. Кирил Карталов, е нова не само за българската историография, но и за българското общество, което прави изследването му обществено значимо.

3. Критични бележки

Високата ми оценка за монографията на Кирил Карталов не означава, че нямам забележки към нея. Както може да се очаква, те се отнасят до историческата фактология, дребните неточности, които вероятно се дължат на това, че авторът не е историк *sensu stricto*, а в някои случаи може да са въпрос и на превод от италиански.

Ето някои неточности: на с. 58 терминът „алианс“ е използван за Централните сили, което е подвеждащо; на с. 71 е обявено, че на 30 януари 1933 г. канцлер на Германия става Франц фон Папен, но тогава правителството е оглавено от Адолф Хитлер; на с. 89 се твърди, че Полша отхвърля германското предложение за съюз, докато за съюз с Германия работи полският външен министър полк. Юзеф Бек, който иска страната му да се включи във войната срещу Съветския съюз, докато Хитлер е този, който предпочита да изпробва в Полша стартагията за „светкавичната война“; с. 117 – „странната война“ не е в периода между ноември 1939 и февруари 1940 г., а продължава от 3 септември 1939 г. до 10 май 1940 г.; с. 134 – Съветският съюз не е против създаването на нова световна организация – той е против възстановяването на Обществото на народите, но иска да има нова, в която да играе една от водещите роли; с. 137 – посещението на Чърчил в Москва през октомври 1944 г. не е с цел да ограничи съветското влияние в Източна Европа, а да запази британското

влияние в Гърция с цената на отстъпки в Източна Европа; с. 140 – през 1946 г. няма партиен конгрес в СССР (последният е бил през 1939 г., а следващият – през 1952 г.), Сталин никога не е харесвал Коминтерна, затова едва ли иска да го възроди – винаги е предпочитал прекия контрол върху другите партии; с. 141 – не е вярно, че нито една комунистическа партия не е печелила следвоенни избори, защото през 1946 г. го прави Чехословашката КП, на изборите от ноември 1945 г. Унгарската КП получава 17 % от гласовете, а не 14 %; с. 146 – след поражението на Унгарската революция кардинал Йозеф Миндсенти не бяга, а се укрива в посолството на САЩ в Будапеща, където ще бъде принуден да живее до есента на 1971 г.; с. 266 – трудно ми е да се съглася с твърдението, че до началото на войната нацисткия режим не може да се смята за тоталитарен, тъй като Хана Аренд формулира тезата си за тоталитаризма именно върху този режим, който познава от собствен опит през 1933 г.; с. 270 – Четиристранният съюз между Третия райх, Италия, Франция и Великобритания всъщност не влиза в сила, защото не е ратифициран; с. 375 – религиозните гонения в Съветския съюз са безспорни, но те не са през войната, защото през 1941 г. Сталин търси подкрепата на Руската православна църква. Като се вижда, тези чисто фактологични неточности не могат да променят високата му оценка за монографията.

4. Преподаване и други дейности

Освен изследовател доц. Кирил Карталов е и преподавател, готов да сподели научните си постижения с младите хора. В периода 2010 – 2016 г. е бил асистент по политология в Университета по информационни технологии, като хоноруван преподавател чете лекционен курс от 30 ч. „История и основни принципи на дипломатията и разрешаване на конфликти“ в Магистърската програма „Израел: история и политика“ към Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“. Преподавал е още в Новия български университет, в Италия и Япония.

През последните години доц. Карталов е ръководил един международен проект, участвал е в още два и в един национален. Чел е доклади и в над 40 научни конференции.

5. Оценка на представените наукометрични показатели

Прегледът на наукометричните показатели показва, че доц. Кирил Карталов изпълнява изискванията за академичната длъжност „професор“ по показатели А, Б и В, а по показатели Г, Д и Е ги надхвърля.

6. Заключение

Прегледът на научните изследвания на доц. доктор на науките Кирил Карталов позава, че те са подготвени на високо научно равнище и имат приносен характер. Той е участвал в научни проекти и е преподавал в различни университети. Постиженията на доц. Кирил Карталов ми дават основание да препоръчам на уважаемото научно жури и на ръководството на Института по философия и социология да присъди академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.3. Философия (Философска антропология – Политиката на Ватикана през Втората световна война и нейното отношение към еврейския въпрос) за нуждите на ИФС при БАН, за което убедено ще гласувам.

3 ноември 2025 г.

Автор на становище:

(проф. д-р Искра Баева)